

# Літаратурная старонка

Міра ЛУКША

## Русалчын дом

Газьбета Вараўка ў вяночку з бярозкі, драсёну, свірэпкі і дзятлінкі на галаве ў гэты раз без хусткі сунулася па пахі ў разнатраўі. Тут касіць ніхто не збіраўся цяпер — угіналася пад нагамі, калыхалася тарпа завешаная над тванню, смачна чвякала пад лазніком, маладым алешнікам, што займалі ўсё больш і нахабна нядаўнія лугі. Над дурманячымі крамянымі кветкамі і парасонікамі, над сыплучымі залатым пылком вякотды ў празрыстым паветры пагойдваліся бязважкія важкі-стракозы, віселі аksamітныя матылі, у высі цурчаў жаўрук. Газьбета падняла свой карычневы ў разорах змарш-

ці кожнаму дагодзіш — падклаў нейкі сучын сын, меркавалі людзі, што Разверыкаў Іван, агонь пад клуню, усё з нянавісці, і пагарэла ўсё — і жывіна, і машыны ўсе найлепшыя ў вёсцы, і будынкі ўсяножкія дагла, і малыя падушыліся, схваўшыся ад полымя ў шафу, не дала ім ратунку абгарэлая маці, — бегала толькі пад абвальваючыміся крокватамі, выла як звер, ледзь яе вырвалі з полымя, паўспяваю, з жывой ранай на ўсім целе... Андрэй сканаў па дарозе ў бальніцу. Як усіх хавалі ды перагортвалі папялішча, Газьбета ў псіхбальніцы ляжала, бо заматалі яе ў каптан, — зусім з сябе выходзіла, рвала бінты. Падлячылі яе, пусцілі ў людзі, не пытаючыся, куды ёй ісці. Вось так і ходзіць Газьбета па вёсках, есці просіць, а на зіму, калі хто не прыме яе дахаты, ідзе ў шпіталь або да гаспадароў, якія з бальніцы бяруць сабе памочнікаў, кормяць іх, аправаюць — вядома, такі хворы шмат у чым прыдатны, дапамагае. Абы толькі веснавое сонца выпарыць у снезе першыя праталіны, Газьбета завязвае свой клуначак, нацягае на сябе свае чыстыя, выбеленыя сонцам аправахі і збіраецца ў дарогу.

Няма ў Газьбеты свае хаты, але колькі ж іх сёння па вёсках, гэтых хатак, у якіх няма гаспадароў! Стаяць некаторыя, як стаялі, ніхто ім ні дзвярэй, ні вокан не забівае. Толькі гаспадар ці гаспадынька не загляне на падворак, у агародчыках штовесну вылазяць былінкі, пахнуць для сябе толькі нарцызы, цвіце бэз, аддаюць шпакам свае плады чарэшні ды вішні. Калісьці як не сваякі, то суседзі, вынесшы з хаты ўсё што можна было ўзяць у прыпол ці ў спадніцу, браліся нават за печы. Цяпер самотныя хаты бліскаюць чорнымі вачніцамі на апусцелую дарогу, дзверы без замкоў нікога не запрасяюць, хоць, бывала, шчыра яны напаўрасчыненыя, усміхаюцца пакручанымі парогамі. Запрашалі ў сябе хаты хіба толь-

кім возерам. Вада заліла шэсць вёсак і чатыры прысёлкі — народ рассяялі то па суседніх вёсках, то па мястэчках, хто перасяліўся нават у Беласток — за забраную зямлю дзяржава дала гаспадарам грошы на новае жыццё. Рэдка хто, ужо пенсіянер, хацеў будавацца, ставіць дом, усё новае заводзіць, і шмат іх пайшло жыць у блёкі. У тыя бетонныя дамы-клуні загналі некалькі вёсак адразу. Паставілі, пісалі ў газетах, тут на турызм, але на гэтым не зараблялі яны, былыя гаспадары, а прыезджыя, што панастаўлялі будак з ежай і пітвом для галодных турыстаў. Паставілі дзядзькі ды цёткі перад блёкамі лавачкі, так як калісьці ставілі кожны пад сваім плотам, пасяялі ў жоўтым пясочку мацыёлу... Газьбета наведвала ўсіх знаёмых каля гэтых блёкавых кволых агародчыкаў разбітых на пяску, сцішаных старэчаў сярод плоймы сабак, катой і дзяцей, якіх усіх, ад кацянят да дзіцянят, клікалі цяпер па-польску.

\* \* \*

Гэтыя ўсе вершы  
пра мову айчыну  
што я іх пачула  
ў адзін час  
як узахлёб гучалі  
адвучылі мяне  
„патрыятычных” спеваў  
Міра ЛУКША

Дзеткі, праўда, былі ветлівыя ў гэтай мясцовасці, размаўлялі з Газьбетай, хоць крыху боязна азірліся на ейныя аправахі — безліч чыстых спадніц, кофтачак, якіх каўнерыкі акружалі доўгую худую шыю старое, расцягнутыя, пералатаныя лыжныя штаны. З Газьбетай было дзецям цікава і крыху страшна ды дзіўна. Ад Газьбеты пахла ветрам, сенам і чамусьці свежым хлебам патыхала яе карычневая, паморшчаная скура ў чырвоныя плямы, куды ўеўся быў калісьці агонь. З торбачак даставала „гасцінцы” — дзеці іх крыху баяліся браць, і частавала сабак і катой. Яны цесным рухавым кругам клубіліся каля ног Газьбеты, ставалі на задніх лапах, заглядалі ў торбы, цалавалі твар і рукі, асцярожна бралі ў зубы пачастунак. Які сабака адыходзіў і выплываў скарынку, але так, каб старая не бачыла, што грэбуе сардэчным дарункам. Праводзілі Газьбету ў дарогу звыры і дзеці, вялі да асфальтавай шашы, пакуль старая босаю нагою не сходзіла на абочыну, парослую запыленым трыпутнікам і драсёнам. Тэпа-ла далей адна памаленьку, па лясных і палявых дарожках і сцежках, па якіх заходзіла ў сабе вядомыя месцы і схованкі.

Казалі Андруха Зарэцкі і Барэцкі Юлішч, што бачылі Газьбету ў шостым квартале пушчы, як маладыя ваўчкі каля яе торбаў гулялі, частавала іх, лашчыла, і вась ваўчыха падышла, абнюхала лахманы старое, палізала ёй галаву. Андруха раскаваў суседзям, як на абамлелых нагах забіўся ў гушчар, а за ім плёўся збялелы Юлішч, але ўсе смяліся — ведалі байкі абодвух; на п’яную галаву ўсё здацца можа рэальным.

— Ну, я ж Газьбету бачыў, як цябе Коля, жывую, як ваўчанят песціць, а наўкол яе галавы было такое блакітнае святло, зусім як на іконах у святых...

— Гэта табе так ад сіненькай дзінатуры адбівалася, дый годзе! — скляповая пад бокі бралася, а Андруха аж пеныўся ад злосці, што яму не вераць.

(працяг будзе)

Барыс РУСКО

## Хлеб

1

Сямейныя хронікі не векавечаць крошку чэрствага хлеба, дыміць гісторыяй свежы бохан — спляценне губчастай структуры вады і агню.

2

Былінка!  
Звычайная былінка, а па красе няма другой на свеце — у оргі жыцця хто пераможа вусатае калоссе!  
Дык на ягоным зерні стаяць егіпецкія піраміды.

3

Узіраюся ў зерне, як у твар чалавека.  
Колькі пакуты застыла ў спіральных скрутках мякіны, быццам у маланкавых жорнах мацнела вялікае цела.  
А на далоні тузін зярнятак, і яшчэ толькі месца на гульні сонца.

4

На мяжы між палеткамі сялянская малітва, а збожжа — сонцам на зямлі, а бохан хлеба пахне полем, і новая прастора калышацца, і даспявае памалу калоссе...

5

У пяску тырчыць шкілет сярпа, і каса — заржавела ад ляноты.  
Камбайн, быццам пачвара мезазойская, з асцінаю ў пашчы.  
А ў засеках часу, у маршчынах Гобі, ляжыць акамянелае зернечка.

6

У хлебе многа поту, мука белая, як соль, а над хлебнай крошкай стаяць на каленях вякі.

Уладзімір САЎЧУК

## А нам у дарогу

Хвароба ўчапілася за дзверы, а нам тут трэба ад’язджаць па свой хлеб.

А ўжо дзеці выраслі, перараслі наша чаканне.  
Цешча выглядае ў акно, выцірае слёзы дажджу.  
Пакутуе душа, прывыклая вяртацца ў родны схой.  
Не забывайце, кажа маці, а мы спяшаемся, бо ж яшчэ кавалак дарогі ў нашу будучыню...  
І толькі нас бачылі.

## Рэчаіснасць

У таўпе таўкуся  
Нямых беларусаў.  
Яны і глухія,  
Яны і чужыя,  
Калі скажу слова  
На іх даўняй мове,  
Калі адазвуся  
Наконт Беларусі.  
Тут нашы „людкове”  
Ужо пані, панове,  
Яны ў Беластоку —  
Палякі навокал.  
Віктар ШВЕД

чын маленькі твар да неба, доўгія травы і сцябліны з павялымі ўжо лісточкамі гайдануліся, апалі на сутулую спіну ў выпалавей ліловай сукенцы. Бледна-блакітныя, як і тое неба, вочы ўтаропіліся ў дробную кропку-птушачку, якая званіла, залівалася проста над старою, абвешчала сваю радасць і волю. Аж пераняў той моцны і далікатны свіст Газьбету да косці, скалануў, і зябкі холад пачула ў закарэлых ступаках, і рэдкія кроплі расы пакаціліся па спіне. Успомніла — поўдзень, а яна крыху паела ў Сцепанковай Золькі зусім зрання, калі тая выносіла бідоны з малаком на дарогу, недзе каля шостай — Максім Бараўскі, Андрэў сын, унук Петрукоў з Сірочай Гары збіраў на прычэпу-балонавы конны воз якраз банкі з суседніх вёсак ды вёз у злеўню. Золька вынесла ёй у алюмініевай місачцы булён-зацірку з вялікімі вокамі тлушчу. Суп быў добры, густы, з пакручанымі абсмажанымі кавалачкамі вэнджанай каўбасы. Газьбета ела памалу, са смакам клала ў рот счарнелую лыжку, за кожным глытком выцірала свой бяззубы рот крайком белае хустачкі з карункавымі беражкам — адзінай рэччу, якая астала ў Газьбеты з усяго багацця.

От, якое багацце — дом, гаспадарка, пасажны куфар з бабскім дабром, пярыны, карова. Дзеці былі ў Газьбеты, парачка, і муж някепскі, непітушчы. Добры быў чалавек „Чорны” Андрэй, разумны, гаспадарлівы, ласкавы для сямейнікаў, людскі для чужых. Але

кі Газьбету, чакалі яе доўга і цярыліва, кветкі ў чужых агародчыках прасліся пшчоты яе руплівай далоні.

У гэту вясну затрымалася Газьбета на Лукаўскай лагчыне, будзе ў кіламетры зо тры ад Зяўроўкі, над самот-

\* \* \*

чаму  
такія патрэбныя  
вы ўсе мне

перапоўненая дотыкам шчасця  
не пазнаю яго  
як паветра праходзіць  
гаманіўшы аб нечым

дзеці іграюць  
на кветках каштанаў  
закаханыя чмялі

Марыля БАЗЫЛЮК